

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

(Hizb-ut Tahrir Emiri Celil Âlim Ata İbn Halil Ebu Raşta Tarafından Facebook Sayfası Takipçilerinin “Fıkhi” Sorularına Verilen Cevaplar Silsilesi)

Soru-Cevap

Fecr-i sadık (Gerçek Tan Yeri) Belirdiğinde, Oruç Tutan Kişi İçin Yemek ve İçmek Haram Olur

Ahmad Agus S Jember'e

Soru:

Esselamu Aleykum ve Rahmetullahi ve Berekâtuh.

Ey Şeyhim, Hizb-ut Tahrir Emiri Şeyh Ata İbn Halil Ebu Raşta, Allah sizi koruyup gözet sin.

Endonezya'daki gençlerden biri verdiği fetvada, Ramazan ayında fecr-i sadık girdiği halde fecr-i sadık ezanı sırasında yemenin ve içmenin caiz olduğunu söyledi. Ve şu hadisi delil getirdi: Ebu Hureyra Radiyallahu Anh'dan şöyle dediği rivayet edilmiştir: Allah'ın Rasulü Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur: **“Biriniz, kap elinde iken ezanı işitirse, ihtiyacını giderinceye (karnını doyuruncaya) kadar, onu bırakmasın.”** Genç, hadiste geçen “ezan” lafzının fecr-i sadık vaktinin girdiği Abdullah ibn Mektum'un ezanı olduğunu delil getirmektedir.

Onun fetvası, iki nedenden ötürü partinin benimsediği görüşe aykırı değil mi? Bunlar:

1- İmsak vaktinin sınırı konusunda gaye mefhumunun anlamına aykırıdır; zira İslami Şahsiyet kitabının üçüncü cildinde şöyle geçmektedir: “Gaye mefhumu, hükmün bir gayeye bağlanmasıdır. Hüküm bir gaye ile sınırlandırıldığında bu o gayeden sonraki hususlarda hükmün nefyedilmesine delalet eder...”

2- Bir çelişki olduğunda delillerin arasını cem etme kaidesine aykırıdır; zira Nebhani (Allahu Teala rahmet etsin) İslami Şahsiyet kitabının üçüncü cildinde şöyle demiştir: “İki nass çeliştiğinde, onlardan her biri ile amel etmek imkânsız olduğundan ancak biri diğerine tercih edilir. Bir yönden de olsa amel etmek imkânı olduğunda tercih edilmez. Çünkü delillerin işlevsel olmaları tamamıyla ihmal edilmelerinden evladır...”

Açıklamanızı rica ediyoruz ve Allah sizi hayırla mükafatlandırsın. Ahmad Agus.

Cevap:

Ve Aleykumselam ve Rahmetullahi ve Berekâtuh.

1- Şüphesiz oruç, facr-i sadık'ın belirmesiyle başlar; bu da Allahu Teala'nın şu kavlından dolayıdır: **وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ ثُمَّ**

أَتُوا الصَّيَامَ إِلَى اللَّيْلِ “Sabahın beyaz ipliği (aydınlığı), siyah ipliğinden (karanlığından) ayırt edilinceye kadar yiyin, için, sonra akşama kadar orucu tamamlayın.” [Bakara 187] Yine Buhari’nin Abdullah İbn Ömer Radiyallahu Anh’dan şöyle dediğini rivayet ettiği Nebi Sallallahu Aleyhi ve Sellem’in hadisinden dolaydır; zira Nebi Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur: **“Bilal ezanı gecedan okur. Siz İbn Ümmü Mektum’un ezanını duyuncaya kadar yiyip içmeye devam edin.”** İbn Ümmü Mektum kör bir adam olup, insanlar ona sabah oldu deyinceye kadar ezan okumazdı. Buhari ve Müslim -lafız Buhari’ye aittir- Abdullah bin Mesud’dan, Nebi Sallallahu Aleyhi ve Sellem’in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: **“أَدَانُ بِلَالٍ مِنْ سَحُورِهِ، فَإِنَّهُ يُؤَدِّنُ - أَوْ يُنَادِي بِلَالٍ - لِيَرْجِعَ قَائِمَكُمْ، وَلِيُنَبِّئَكُمْ، وَلَيْسَ أَنْ يَقُولَ الْفَجْرُ - أَوْ الصُّبْحُ -» وَقَالَ بِأَصَابِعِهِ وَرَفَعَهَا إِلَى فَوْقِ وَطَاطَأَ إِلَى أَسْفَلٍ حَتَّى يَقُولَ هَكَذَا وَقَالَ زُهَيْرٌ: «بِسَبَابَتَيْهِ إِحْدَاهُمَا فَوْقَ الْأُخْرَى، ثُمَّ مَدَّهَا عَنْ يَمِينِهِ وَشِمَالِهِ** “Birinizi (veya sizden birinizi) Bilal’in okuduğu ezan sahur yapmaktan alıkoymasın. Çünkü o, gece vakti ezan okur. Bu ezanla, geceyi ihya edenleri sahur yemeği için uyarır, uyuyanları da sahura kaldırır.” Bunları ifade ederken bu ezanın, fecrin veya sabahın ezanı olduğunu söylemedi. Bu arada parmakları ile bir şeylere işaret etti. Parmağını yukarı kaldırıp sonra aşağı indirdi. (Hadisin ravilerinden) Züheyr ise: “İki şehadet parmağı (şehadet parmağı ile yanındaki orta parmak) ile işaret ederken ikisini üst üste getirip sağına ve soluna doğru uzattı demiştir. İbn Hacer Fethul Bari’de, bu hadis-i şerifi şerh ederken şöyle demiştir: (... Sabah genellikle uykudan sonra gelir. O halde hazırlanmaları ve ilk vaktin faziletini idrak etmeleri için vakti girmeden önce insanları uyandıran birini tayin etmek uygun olur. Allah daha iyisini bilir. Keza “parmağını yukarı doğru kaldırdığını söyledi” şeklindeki sözü, yani işaret etti demektir... “إِلَى فَوْقِ” ile-fevğu, yukarı doğru” sözü, zamme (ötre) üzere mebni olmuştur ve “إِلَى أَسْفَلٍ” aşağı doğru” kelimesi de aynı şekildedir. ... Sanki fecr-i sadıkın sıfatını anlatmak için iki parmağını birleştirip sonra da ayırmıştır. Çünkü fecr-i sadık, yatay olarak yükselir, sonra ufukta sağa sola giderek yayılır. Fecr-i kazib ise bundan farklıdır. Nitekim Araplar onu, zenbu’s sihran (yalancı fecir) olarak adlandırmıştır. Çünkü o, gökyüzünün en yüksek yerinde görünür ve sonra da iner. Nitekim başını kaldırıp indirmesi de buna işaret etmektedir.) Mu’taridan (مُعْتَرِضًا): Yani yatay olarak demektir.

Aynı şekilde Tirmizi Sünen’inde İbn Abbas’dan Nebi Sallallahu Aleyhi ve Sellem’in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: **“ثُمَّ صَلَّى الْمَغْرِبُ جِبْنَ وَجَبَتْ الشَّمْسُ وَأَفْطَرَ الصَّائِمُ... ثُمَّ صَلَّى الْفَجْرَ جِبْنَ بَرَقَ الْفَجْرُ وَحَرَّمَ الطَّعَامَ عَلَى الصَّائِمِ** “Cibril Aleyhisselam, Kabe’nin yanında bana iki kez imam oldu... sonra güneşin battığı ve oruçlunun orucunu açtığı zaman akşam namazını kıldırdı... sonra aydınlığın yeni başlayıp oruçluya yeme içmenin haram olduğu vakitte sabah namazını kıldırmıştı...” Tirmizi, İbn Abbas’ın hadisinin, hasen sahih hadis olduğunu söyledi...

Buna göre fecr-i sadık belirlediğinde, oruç tutan kişinin yemesi, içmesi ve diğer orucu bozan eylemlerde bulunması haram olur; her kim fecr-i sadık belirdikten sonra kasten ve hiçbir özrü olmadan yemek yer, içer veya diğer orucu bozan eylemlerde bulunursa, büyük bir günah işlemiş olur, orucu fasit olur; bu nedenle orucunu bozduğu o günü kaza etmesi gerekir...

Soruda, biriniz, kap elinde iken ezanı işitirse, ihtiyacını giderinceye (karnını doyuruncaya) kadar, onu bırakmasın şeklinde geçen hadis-i şerif, birçoğunun hadis kitaplarında geçmekte olup onlardan bazıları şunlardır:”

a- Ebu Davut Sünen’inde, Ebnü Hureyra’dan şöyle dediğini rivayet etmiştir: **إِذَا سَمِعَ أَحَدُكُمْ النَّدَاءَ وَالْإِنَاءَ عَلَى يَدِهِ فَلَا يَضَعُهُ حَتَّى يَقْضِيَ حَاجَتَهُ مِنْهُ** “**Biriniz, kap elinde iken ezanı işitirse, ihtiyacını giderinceye (karnını doyuruncaya) kadar, onu bırakmasın.**”

b- Hakim Müstedrek’inde Ebu Hureyra’dan şöyle dediğini rivayet etmiştir: **إِذَا سَمِعَ أَحَدُكُمْ النَّدَاءَ وَالْإِنَاءَ عَلَى يَدِهِ فَلَا يَضَعُهُ حَتَّى يَقْضِيَ حَاجَتَهُ مِنْهُ** “**Biriniz, kap elinde iken ezanı işitirse, ihtiyacını giderinceye (karnını doyuruncaya) kadar, onu bırakmasın.**” Hakim şöyle dedi: (Bu hadis, Müslim’in şartıyla sahihtir ve onu tahrir etmemiştir.) Zehebi telhis’de bunu şu sözleriyle yorumlamıştır: (Müslim’in şartıyla).

c- Ahmed Müsned’inde, Ebu Hureyra’dan Nebi Sallallahu Aleyhi ve Sellem’in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: **إِذَا سَمِعَ أَحَدُكُمْ النَّدَاءَ وَالْإِنَاءَ عَلَى يَدِهِ فَلَا يَضَعُهُ حَتَّى يَقْضِيَ حَاجَتَهُ مِنْهُ** “**Biriniz, kap elinde iken ezanı işitirse, ihtiyacını giderinceye (karnını doyuruncaya) kadar, onu bırakmasın.**” Ravh bize rivayet etti, Hammad bize, Ammar ibn Ebu Yasir’den ve Ebu Hureyra’dan, Nebi Sallallahu Aleyhi ve Sellem’den bir benzerini şu ziyadesiyle rivayet etti: **وَكَانَ الْمُؤَذِّنُ يُؤَذِّنُ إِذَا بَرَغَ الْفَجْرُ** “**Müezzin, fecir (sabahın aydınlığı) doğduğu zaman ezan okurdu.**”

Bu hadis-i şerif makbul bir hadisti ve senedi bakımından alınır ve bu konuda Hakim’in Müslim’in şartıyla demesi ve Zehebi’nin de Müslim’in şartıyla konusunda onunla hemfikir olması yeterlidir.

3- Yukarıdaki hadis incelediğinde, burada kastedilen ezanın, şafak vakti ezanı, yani imsakın başlaması gereken ezan, yani İbn Ümmü Mektum Radiyallahu Anh’ın ezanı olduğu, kastedilenin Bilal Radiyallahu Anh’ın ezanı olmadığı tercih edilir; çünkü Bilal’in okuduğu ezan sırasında ve sonrasında yemek ve içmek caizdir; tıpkı bunu Nebi Sallallahu Aleyhi ve Sellem’in bize şöyle açıkladığı gibi: **إِنَّ بِلَالَ يُؤَذِّنُ بَلِيلٍ فَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّى يُؤَذِّنَ أَوْ قَالَ حَتَّى تَسْمَعُوا أَذَانَ ابْنِ أُمِّ مَكْتُومٍ** “**Bilal ezanı geceden okur. Siz İbn Ümmü Mektum’un ezanını duyuncaya kadar yiyip içmeye devam edin.**” Dolayısıyla Bilal Radiyallahu Anh’ın ezanı geceden, yani şafak sökmeden önce okunurdu; bu ise imsak için şerî bir sınır değildir; dolayısıyla da kastedilenin, Sallallahu Aleyhi ve Sellem’in şu kavlinin olması doğru değildir: **إِذَا سَمِعَ أَحَدُكُمْ النَّدَاءَ وَالْإِنَاءَ عَلَى يَدِهِ فَلَا يَضَعُهُ حَتَّى يَقْضِيَ حَاجَتَهُ مِنْهُ** “**Biriniz, kap elinde iken ezanı işitirse, ihtiyacını giderinceye (karnını doyuruncaya) kadar, onu bırakmasın.**” Kastedilenin Bilal’in ezanı olduğu da doğru değildir; çünkü Bilal’in ezanı için, kabı elden bırakıp ondan ihtiyacın giderilmemesinin bir anlamı yoktur; zira Bilal’in ezanı sırasında yemek caizdir; dahası ezandan bir süre sonra yemekte de herhangi bir sakınca yoktur... Tıpkı Ahmed’in rivayetinde şöyle geçtiği gibi: **وَكَانَ الْمُؤَذِّنُ يُؤَذِّنُ إِذَا بَرَغَ الْفَجْرُ** “**Müezzin, fecir (sabahın aydınlığı) doğduğu zaman ezan okurdu.**” Dolayısıyla racih olan, burada kastedilenin Bilal’in ezanı değil, İbn Ümmü Mektum’un (Allah onlardan razı olsun) ezanı olduğudur.

4- Kap hadisinin nassı, fecrin (şafak vakti) belirmesiyle imsakın sınırını belirleyen birçok şerî nassla çelişmektedir; peki bu hadis ile fecir belirlediğinde yemek ve içmenin haram olduğuna delalet eden diğer nassların arasını cem etmek mümkün müdür?

Bunun cevabı şöyledir; delillerin işlevsel olmaları ihmal edilmelerinden evladır; kap hadisinin senedi makbuldür; zira asıl olan, reddedilmemesi, aksine onun ile çelişen nassların arasını cem etmenin gerçekleşmesi halinde onunla amel etmektir... Benim, bu hadis ile diğer nassların arasını cem etme konusunda tercih ettiğim görüş şöyledir:

* İmsak, fecr-i sadık ezanıyla başlar ve ezan sırasında yemek ve içmek doğru değildir.

Nebi Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in oruç tutan kişiye, ezanı işittiğinde içip yemesine ruhsat verdiği özel bir durum vardır ki o da şudur:

- Eğer ezan aniden okunursa, yani fecr-i sadık'ın girdiği onun için netleşmemişse ve ezanı duymamışsa...

- Kendisinden yediği ve içtiği kap elinde olup imsak vaktinin başlamadığını düşünüyorsa...

- Sonra kaptaki içecekten veya yiyecekten ihtiyacını gidermeden önce tam bunu yaparken, aniden müezzinin sabah ezanını okuduğu sesi gelmişse...

Yukarıda üç şartı içeren bu durum, özellikle de (aniden kelimesi), zamanın gireceğini beklemiyordu anlamına gelmektedir... Bu durumda, Rasul Sallallahu Aleyhi ve Sellem, kişinin elindeki kaptan içmesine veya yemesine ruhsat vermiştir... Bunu, İmam Ahmed'in Müsned'inde Musa'dan rivayet ettiği şu hadis de desteklemektedir: İbn Lahia bize, Ebu Zübeyr'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: Cabir'e, oruç tutmak isteyen ve elinde içmek için bir kap bulunan bir adamın, ezanı duyduğunda ne yapacağını sordum? Cabir de şöyle dedi: Bunu Nebi Sallallahu Aleyhi ve Sellem ile konuştuğumuzda şöyle buyurdu: لِيَشْرَبَ "İçsin." Dolayısıyla bu, istisnai durum için olan bir ruhsattır: Yani (bir adam oruç tutmak istiyor ve elinde içmek için bir kap varken ezan ezanı işitiyorsa), "içmesi için" ona ruhsat verilmiştir.

Ancak bu özel ruhsat, ezan duyulduğunda ve ezan sırasında kasten yemek yiyip içmek suretiyle bu ruhsatın dışındakilere aşması caiz değildir; aksine bu durum, örneğin elinde bir kap bulunan ve ondan içmek isteyen, ancak imsak vaktinin henüz başlamadığını düşünen bir kişiyle sınırlıdır. Yani bu kişi, içmeye başlamadan hemen önce aniden ezan okunursa, onun başladığı şeye devam etmesi ve içmesini tamamlaması caizdir... Yani bu, yukarıdaki hadiste geçtiği gibi sadece özel bir durumdur: Cabir'e, oruç tutmak isteyen ve elinde içmek için bir kap bulunan bir adamın, ezanı duyduğunda ne yapacağını sordum? Cabir de şöyle dedi: Bunu Nebi Sallallahu Aleyhi ve Sellem ile konuştuğumuzda şöyle buyurdu: لِيَشْرَبَ "İçsin."

Bu durum: Yani (ezan sesiyle şaşırması ve vakit girdiğini beklememesi... ve benzerleri), mevcut zamanda nadiren yaşanmaktadır;

Çünkü ezan vakti belli olup imsak saatlerini gösteren listeler ve kayıtlar yaygındır; Allah'a hamd olsun Müslüman ülkelerde camiler de yaygın olup ezan sesi yükselmektedir... Buna rağmen böyle bir durum meydana gelirse, yukarıda da belirttiğimiz gibi bu bir ruhsattır...

5- Ama bu durumun dışında vacip olan, imsak vaktidir... **Bu nedenle** (Endonezya'daki gençlerden biri verdiği fetvada, Ramazan ayında fecr-i sadık girdiği halde fecr-i sadık ezanı sırasında yemenin ve içmenin caiz olduğunu söyledi) **şeklinde aktardığın kardeşin söylediğine gelince;** o kardeş sözünden dönmelidir; çünkü bu söz doğru değildir; dahası fecr-i sadık girdiğinde ve müezzin onun girdiğini ilan ettiğinde, oruç tutan kişinin yemeyi ve içmeyi bırakması gerekir; aksi takdirde gnahkr olduğu gibi orucu da batıl olur ve kaza etmesi gerekir. **Sadece yukarıdaki üç şartla kabı elinde tutan kişi için caizdir.**

Bu kadarı yeterlidir. Bilen ve hüküm verenlerin en hayırlısı Allah'tır.

Kardeşiniz
Ata İbn Halil Ebu Raşta

H. 24 Ramazan 1447
M. 13/03/2026

Cevaba, Emir'in (Allah onu korusun) web sitesinden bağlanabilirsiniz:

<https://www.facebook.com/AtaAboAlrashtah/posts/122127381405129051>